

Gołub, Stanisław

Wyniki badań i nadzorów w Krasnymstawie

Archeologia Polski Środkowowschodniej 1, 123-125

1996

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STANISŁAW GOŁUB

WYNIKI BADAŃ I NADZORÓW W KRASNYMSTAWIE

W 1995 roku w centrum Krasnegostawu prowadzono liczne prace remontowo-budowlane, z których część była objęta badaniami archeologicznymi. Na zlecenie Urzędu Miasta wykonana zostanie sieć wodociągowa od ulicy Piłsudskiego, poprzez dziedziniec kościelny do ulicy Partyzantów (dawna Podwalna), w stronę Wieprza i po jego drugiej stronie całą ulicą Grobla do Lwowskiej.

W roku 1995 wykonano wykopy o szerokości 80-100 cm i głębokości do 300 cm, prawie na całej opisanej trasie. Ze względu na późny termin rozpoczęcia prac - wrzesień - i znaczne opóźnienia wykonawców instalacji, nie objęto wykopami części terenu po obu stronach rzeki. Z powodu odkryć zabudowy wczesnośredniowiecznej na ulicy Grobla, trwają rozmowy o wstrzymaniu prac w okresie zimowym, kiedy nie ma praktycznie możliwości wykonania dokładnej dokumentacji archeologicznej i zebrania materiałów zabytkowych. Jest to poważny problem, często ostatnio występujący, wobec znacznych ilości inwestycji budowlanych oraz nacisku inwestorów i wykonawców na władze konserwatorskie, aby nie wstrzymywano prac.

Teren objęty wykopami pod instalacje podzielono na kolejno numerowane odcinki, zaznaczone na planie, starając się lokalizować je w obrębie poszczególnych posesji lub według punktów fizjograficznych - stok terasy, wzgórze. W ramach odcinków wykonywano dokumentację opisową i fotograficzną, w uzasadnionych wypadkach rysunkową przynajmniej jednego z profilów oraz zbierano zabytki.

W kilku rejonach dokonano istotnych odkryć.

Na ulicy Grobla 12, 14, na stoku niskiej terasy nadzalewowej Wieprza, w wykopach wystąpiły pozostałości zabudowy mieszkalnej z okresu wczesnego średniowiecza - XIII/XIV wiek. Wyodrębniono prawdopodobnie trzy domy o ścianach z grubych bali dębowych (długość około 305 cm, grubość 30 x 15 cm, w przekroju prostokątnych). Jedna z możliwych do zaobserwowania ścian osiągała wymiary 600-750 cm, przy głębokości od 55 cm od aktualnego poziomu ulicy asfaltowej do 150-200 cm.

Najbardziej interesującą konstrukcją była duża budowla przy ulicy Grobla 10, o wymiarach jednej ze ścian około 1000 cm. Duża ilość mierzwy wewnątrz może sugerować gospodarczy charakter budynku (obora lub stodoła?). Od S wspólną ścianą obiekt ten połączony był z domem mieszkalnym.

Teren ulicy Grobla był w przeszłości silnie zabagniony i grząski, stąd widoczne w profilach liczne

warstwy utwardzanych poziomów dróg. Poziomy z okresu istnienia zabudowy mieszkalnej z drewna są bardzo starannie wykonane. Na grząskiej powierzchni sypano kilkunastocentymetrową warstwę kamieni i opoki, następnie po bokach wzdłuż ulicy kładziono długie belki, na których w poprzek umieszczano belki lub okrągłe baliki sosnowe o średnicy od kilku do kilunastu centymetrów. Co pewien czas dla wzmocnienia wbijano długie ostro zakończone słupy, trzymające boczną konstrukcję. Podobnie słupami wzmocniano fundamenty domów (jeden ze znalezionych: średnica 25 cm i zachowana długość 220 cm).

Z materiałów zabytkowych zebrano ceramikę, resztki skór z obuwiu, narzędzia z żelaza, w tym kute gwoździe oraz kości zwierzęce o zabarwieniu czarnym na skutek długiego przebywania w bagnistym środowisku.

Drugim rejonem był teren dziedzińca kościelnego. Wiadomo było, że istniał tutaj cmentarz przykościelny. Na głębokości 140-150 cm natrafiono na szkielety ludzkie, z reguły bez trumien, ułożone rzędowo, o często zakłóconym układzie anatomicznym przez liczne prace budowlane. Od SE uchwycono koniec cmentarza, w postaci zamykającego muru z opoki o szerokości 60-70 cm, którego fragment zachował się w profilach. Znalezione zabytki mogą wstępnie datować funkcjonowanie cmentarza na XVII-XVIII wiek. Tu znaleziono na wtórnym złożu najstarszy chronologicznie zabytek - narzędzie krzemienne, rodzaj skrobacza, z krawędziami retuszowanymi retuszem półstromym. Można go datować na wczesny okres epoki brązu.

Przy obecnej bramie wjazdowej, naprzeciwko wejścia do kościoła wystąpiły fragmenty muru z cegły i opoki, który można wiązać ze znaną tylko z ikonografii katedrą z XVI wieku. Odkryte fragmenty, które mogą być pozostałościami nawy bocznej lub dostawianej kaplicy, pozwalają na lokalizację tej ważnej w dziejach Krasnegostawu budowli. Między innymi znaleziono tu ciekawą dachówkę, z zieloną polewą, być może z pokrycia dachu katedry.

Jednocześnie od września trwa remont zachodniego skrzydła pojezuickich zabudowań klasztornych z XVII/XVIII wieku, przeznaczonych na siedzibę Muzeum w Krasnymstawie. Stanowisko w systemie Archeologicznego Zdjęcia Polski, obszaru 83-87, ma w Krasnymstawie nr 101, a 92 na obszarze.

W celu wykonania izolacji murów zewnętrznych dookoła budynku zrobiono wykopy o szerokości 150-170 cm, o różnej głębokości, z reguły do lessowego bądź

piaszczystego calca. Podobne prace prowadzone są do chwili obecnej wewnątrz budynku. Wszystkie są nadzorowane, a wykopy dokumentowane fotograficznie, rysunkowo i opisowo. W związku z dokładną dokumentacją architektoniczną nadano numerację kolejnym pomieszczeniom, a na zewnątrz poszczególnym wykopom budowlanym, oznaczonym na planach.

Zbadano konstrukcję, sposób i kolejność budowy poszczególnych partii kompleksu, odkrywając szereg nowych elementów.

W odcinkach 5, 9, 12 i 26 odkryto pod podłogą dwie instalacje murowane z cegły, prowadzące z dziedzińca, poprzez pomieszczenia, przypuszczalnie w kierunku zachodniego zbocza wzgórza lub egzystującej jeszcze fosy. Ich kształt, wymiary oraz znalezienie fragmentu drewnianego narzędzia służącego najprawdopodobniej do przepychania wskazuje, że były to instalacje ściekowe, które funkcjonowały w XVII w. Później liczne prace remontowe uszkodziły je i zostały zasypane.

Zbadano sześć przypór z cegły od strony refektarza, z których największa narożna ma wysokość 640 cm i maksymalne odchylenie od muru aż 323 cm. Miały one za zadanie wzmocnić budynek przy stromych stokach piaszczysto-lessowego wzgórza.

Kwerenda archiwalna i wcześniejsze badania i ekspertyzy architektoniczne potwierdzone obserwacjami archeologicznymi wykazały, że ścianę zachodnią budynku wzniesiono na obronnym murze miejskim, zbudowanym z białego kamienia - opoki, który jest datowany na XIV/XV w. Dzięki temu możliwe będzie odtworzenie przebiegu tego muru i sposób wykorzystania go przez ówczesnych budowniczych. Ma to duże znaczenie, ponieważ w miastach województwa chełmskiego nie zachowały się mury miejskie. Największą niespodzianką było odkrycie pod warstwą zewnętrznego ceglanego lica ściany zachodniej, w odcinku 25, fragmentu muru

miejskiego, z całkowicie zachowanym łukiem, posadowionym na ziemi. Jego wymiary: długość około 760 cm, szerokość 220-230 cm i maksymalna wysokość 250 cm oraz konstrukcja (ryc. 1) sugerują, że był to łuk oszczędnościowy, dla użycia mniejszych ilości wapiennego budulca. Główna jego część znajduje się pod obecną powierzchnią ziemi. Przygotowywany jest projekt jego zachowania i udostępnienia dla zwiedzających.

Sformułowano także postulaty ochrony konserwatorskiej istotnych naukowo i rzadkich elementów architektonicznych na zewnątrz i wewnątrz budynku, z których część została wytypowana do ekspozycji, w postaci odkrywek murów czy fragmentów wspomnianej instalacji ściekowej.

Znaleziono olbrzymie ilości materiałów zabytkowych. Były to głównie: ceramika naczyniowa, różnego rodzaju kafle, oraz szkło, przeważnie butelkowe, ale także dużo stopek pucharów z XVII w. (ryc. 2: 4). Odkryto kilka marmurowych i kamiennych detali architektonicznych, w tym jeden z biskupim herbem oraz różne wyroby z metali.

Materiały dają się podzielić na dwie główne grupy chronologiczne, które można związać z dziejami tego terenu:

a) XIV/XV wiek, funkcjonowanie muru miejskiego i zapewne kamieniczek miejskich (przykłady ceramiki - ryc. 2: 1-3),

b) XVII/XVIII wiek, egzystowanie jezuickiego klasztoru.

Chociaż z innych okresów znaleziono znacznie mniej materiałów, świadczą one jednak o ciągłości chronologicznej i burzliwych dziejach tego obiektu, szczególnie w czasach nowożytnych.

Badania będą trwały do połowy roku 1996 i trudno w tej chwili sformułować ich ostateczne podsumowanie.

STANISŁAW GOŁUB

CONSERVATION WORKS IN KRASNYSTAW

In 1995 archeological supervision covered the ditch for the water supply system which was being expanded along Piłsudski street (including the churchyard), Partyzantów and Grobla streets. At the latter street fragments of habitable buildings from the early Middle Ages were discovered, dating back to the 12th-13th centuries. Large parts of joists made of oak beams have been secured. Apart from that, remnants of a 16th-century cathedral, so far known only from iconography and written sources, were uncovered; the latter discovery should enable an approximate determination of the localization of the church.

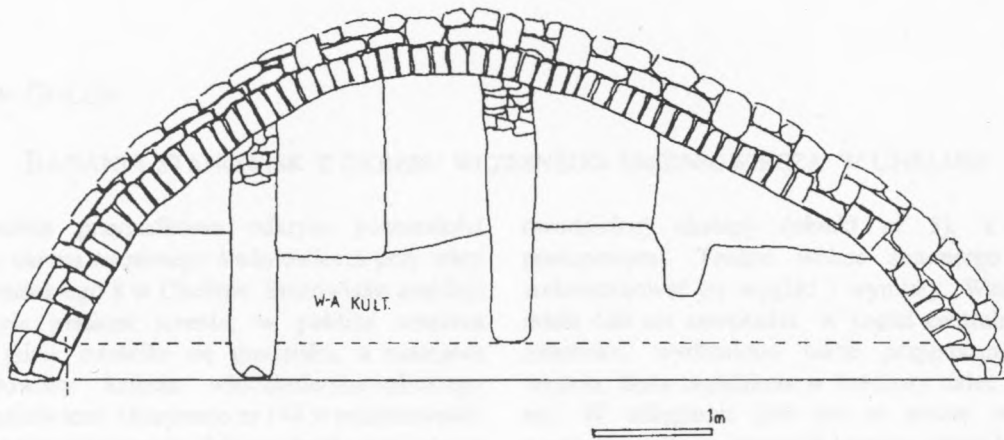
At several sites (Piłsudski street, the church square, Grobla

street) there were uncovered several layers of timber constructions of streets from the 14th-19th centuries. A fragment of a churchyard graveyard from the 17th century was discovered and documented.

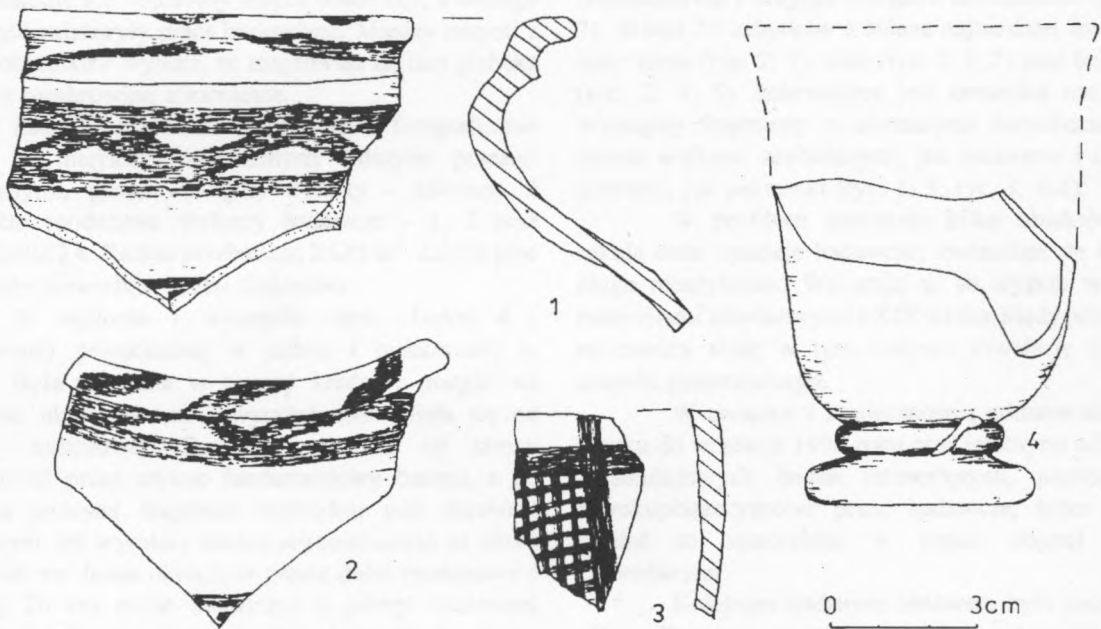
While performing the general overhaul of the western wing of post-Jesuit monastery buildings, under the floors there were uncovered fragments of a paved sewer installation from the 17th century, ventilation constructions and numerous masonry additions, which should enable a determination of the chronology of the erection of the buildings.

The remains of the city walls, on which the southern walls of the monastery buildings were erected, were explored in two sites.

Usługi Archeologiczne Chełm

Ryc. 1. Krasnystaw, ul. Piłsudskiego 5. Odcinek 25. Łuk w murze miejskim z białego kamienia. Profil wschodni z negatywami murków działowych pomieszczeń i piwnicy klasztornej.

Ryc. 2. Krasnystaw, ul. Piłsudskiego 5. Wybór zabytków. 1-3 - fragmenty ceramiki - XIV/XV wiek, 4 - rekonstrukcja pucharaka ze szkła - XVII wiek.